

עיוני הפקודה

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח שליט"א

יו"ל ע"י ישיבת קיבוץ "נר ישראל"

עיונים

הוא, דכל אדם מן מין הישראלי יש לו נפש רוח נשמה... ואולם קודם שימות הגשם מיתה טבעית הנשמה מסתלקת ממנו יום שלפניו. וזהו דאמרל יום אחד קודם מיתה אין לו צל כי הנשמה היא צל אדם... וזהו ג"כ הענין דכתוב בסדר עולם דבאותו יום כתב י"ג ספרי תורות, ביום המיתה הכוונה ביום פרידת הנשמה ואותו היום היה ערב שבת. ואולם מיתת הגשם היה ביום השבת עכ"ל.

לפי זה ביאר החיד"א (שם) מדוע נרמז 'שבת' בפסוק 'משה עבדי מת' רק באותיות השניות, כי מיתתו הראשונה היתה בערב שבת שאז נפרדה ממנו נשמתו הרוחנית ונסתתמו ממנו מעיינות החכמה, אבל מיתתו השנית שנסתלקה נפשו, היתה בשבת. אמנם לשון הזוהר שהזכרנו לא משמע כן שכתב 'בההיא שעתא נפקא נשמתיה'.

ו. בספר 'שאלת יעב"ץ' האריך בזה טובא והביא לתרץ בשם השל"ה שמשא רבינו כתב ביד שמאל ומלאכה כלאחר יד מותר. וכ"כ ביכנפי יונה (ואתחנן) ואף שלכתחילה בעינן כתיבה בימין כמ"ש השו"ע 'או"ח סימן ל"ב סעיף ה' מ"מ בדיעבד כשר כמו שדייק החלקת מחוקק (אבהע"ז סימן קכ"ג ס"א) מדברי הרמ"א. וגם זה קשה מאד, היתכן שס"ת שהנחיל משה לישראל יהיה כשר רק בדיעבד אתמהא!?

ז. עוד כתב בשם רבי משה חגיז זצ"ל לתרץ, שכותב בדמעה היינו בדמעונוי וכ"כ המהרש"א במנחות (ל) ולכן לא חשיב כתיבה בשבת כיון שאינו מתקיים. ויש להקשות הלא כתיבה כזו פסולה לספר תורה ואף אם יהושע יחזור בקולמוס במוצאי שבת, לא מהני. כמו שכתב הביאור הלכה (סימן לב ס"ג) שצריך דיו שחור בשעת הכתיבה ולא מהני שיהפך אח"כ לשחור. וכה"ק בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ב או"ח סימן י"ט אות ט). ויש ליישב שעיקר מטרת משה בכתיבת הס"ת היתה כלשון המדרש "שאם יבקש לזייף דבר, שיהיו מוצאים אותה שבארון" ואף שהס"ת פסול. מ"מ מהני לענין שלא יוכלו להוסיף או לגרוע מהכתוב בו. והבן.

ח. השל"ה תירץ שמשא כתב את הס"ת בהשבעת קולמוס שהרי א"א לכתוב י"ג ספרים ביום אחד ולא חשיב 'מלאכת מחשבת' האסורה בשבת. ועיין בקהילות יעקב (ב"ק סימן מ"ב) שדן לפי דבריו במזיק באופן סגולי. וכן מצינו שהוקם המשכן כל שבעת ימי המילואים ובתוכם שבת ואף שאין הקמת המשכן דוחה שבת, מ"מ כיון שהיה ההקמה בדרך נס כמ"ש רש"י בפ' פקודי עה"פ 'ויביאו את המשכן' שהיה הקב"ה מסייעו, לכן מותר וה"ה כאן.

ט. בספר 'חבצלת השרון' (וילך עמ' א"כז) תירץ שמשא כתב את הס"ת סמוך לשקיעה בזמן המנחה ועוד לפני עמי'ש הדיו ובאופן כזה לא נחשב 'כותב' בשבת ומותר כמ"ש המנח"ח במוסך השבת (מלאכת כותב סימן ל"ד סק"י) ע"פ דברי המדרכי. וביאר שזה כוונת הגמרא 'שהיה משה כותב בדמע' שהיה הדיו לח, כמו שביאר תוס' תיבת 'ודמעך' בתמורה (ד). ויש להעיר מלשון המדרש "אמר ר' חלבו באותו יום שמת מרע"ה כתב י"ג תורות ספר תורה לכל שבט ושבט ועדיין לא הגיע חצי היום". אם כן היה מספיק זמן מחצי היום ואילך שיתייבש הדיו.

י. בספר 'דברי יואל' הביא בשם 'אור יקרות' לתרץ שנתארך היום של ז' באדר שחל בערב שבת ולא שקעה השמש ל"ו שעות כדברי המדרש (עי' בחיי שמות יט,יז) ובע"ש כתב י"ג ס"ת, אך נפטר בשבת עצמה. וכמו שמצינו במדרש (בר"י לבו) ששנת המבול לדעת ר' נחמיה עולה למנין 'שנות עולם' ואינה עולה למנין 'שנות נח' כי לא שמשו יום ולילה. גם כאן, אף שנחשב 'יום שבת' כלפי 'ימי עולם', מ"מ כלפי 'ימי משה' נחשב עדיין ז' באדר' ומת ביום שנוגד. והאריך טובא בזה עי"ש ותרוה נחת. כעין זה הביא החת"ס (שו"ת ח"ו סימן כ"ט) בשם הרמ"ע מפאנו והשיג עליו ואכמ"ל.

יא. האשכול יוסף' מביא בשם שו"ת 'פני מבין' ונחלת צבי' לתרץ ע"פ חידוש הפני יהושע במגילה (ג) שתלמוד תורה של כל ישראל דוחה שבת. דאל"כ מה הה"א שם שנת"ח חמור מעבודה, הלא עבודה דוחה שבת ות"ת אינו דוחה. ויש להעיר על תרוץ זה, הניחא י"ב ספרים ל"ב שבטים, אבל ספר הי"ג נכתב לצדיקים במרום כדאינתא במדרש וזאת מי התיר. וז"ל המדרש (אצה"מ שם) 'ואותו ס"ת (הי"ג) יש אומרים שירד גבריאל ונטל ספר תורה מיזו של משה והעלה אותו לב"ד הגדול של מעלה... ולא עוד אלא שנשמטן של צדיקים קורים בספר תורה של מרע"ה בשני ובחמישי ובמועדים" וכ"ה בדעת זקנים (לא,כו) וברא"ש שם בשם הרמב"ן.

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות (דברים לא,יד) איתא במדרש רבה (דברים ט,ט) "רבנן אמרי כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה? א"ר ינאי כתב י"ג תורות, י"ב ל"ב שבטים ואחת הניח בארון, שאם יבקש לזייף דבר, שיהיו מוצאים אותה שבארון". וכן איתא באוצר המדרשים (פטירת באותו יום שמת משה רבינו עמוד 361) "אמר ר' חלבו מרע"ה כתב י"ג תורות ספר תורה לכל שבט ושבט ועדיין לא הגיע חצי היום, אח"כ קרא לכל שבט ושבט ונתן להם התורה והמצות".

ידוע שמשא רבינו נפטר בשבת כמש"כ הטור (או"ח, רצ"ב) וז"ל "כתב רב שלום הטעם שתקנו לומר צדוק הדין [במנחה בשבת] על שמת משה רבינו באותה שעה. וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפלות, משום חכם שמת כל בתי מדרשות בטילין" עכ"ל. ד. וכן הובא בתוס' מנחות (ל) והחיד"א ב"דבש לפי' (מערכת מ אות מג) הביא רמז לכך וז"ל "משה עבדי מת" - אונתיות שניות שבת מכאן שמשא רבינו נפטר בשבת (תשב"ץ ס' תמ"ח) ובכף החיים (או"ח רצ"ב סק"ד) הוסיף וז"ל "הטעם שאין אומרים 'ישמחו במלכותך' בתפלת המנחה... וכפי הפשט שנפטר אז משה רבינו ע"ה ובטלו המדרשות מן התורה המשמחת הלב" (יפה ללב אות ג). והקשה הרא"ש (פסחים פ"י סימן יג) א"כ, איך משה כתב ספרי תורה בעיצומה של שבת קודש? וכמה תרוצים בדבר:

א. הרא"ש (שם) מסיק מכך, שמשא רבינו נפטר בערב שבת ולא בשבת והוכיח כן מסדר עולם (פי"א) דבערב שבת נפטר דקתני אחר הפסח בכ"ב בניסן סבבו את העיר ונאמר ויהי ביום השביעי ותפול החומה רבי יוסי אומר שבת היה וכ"ח בניסן היה, נמצא ר"ח באחד בשבת ור"ח אדר בשבת וא"כ בשבעה באדר שמת בו משה רבינו, היה בערב שבת עכ"ל. וגם הטור בסו"ד כתב "ויש מדרשים שמוכיחים שלא מת באותה שעה".

וליישב קושיית הרא"ש ותוס' מהאמור בסדר עולם, נראה ע"פ מש"כ האבן עזרא (דברים א,ב) וז"ל "יש אומרים כי באחד באדר מת משה... והראי' שלהם 'יהי בעצם היום הזה' כי ביום אחד קרא זה הספר אל כל ישראל ובו מת" עכ"ל. ד. וכן מפורש במדרש רבה (אסתר ז,א) לגבי הגורלות שהפיל המן "ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן והוא לא ידע שבאחד באדר מת משה ובאחד באדר נולד משה". אמור מעתה, לדברי הסדר עולם שר"ח אדר באותה שנה חל בשבת, נמצא שאכן מת משה בשבת, שהרי מת באחד באדר. ואם כן חוזרת קושיית הרא"ש למקומה איך כתב בשבת?

ב. ה'קרבן נתנאל' (שם אות כ) מיישב וז"ל "על פי מה שדריש בספרי 'ויבכו בני ישראל שלשים יום' - קודם מותו. וכ"ה בכוונת האר"י (דף ס"א) 'וימת משה' - כתב בעודו חי, כי ראה כי סר צלו מעליו והוא שלשים יום קודם מיתה כידוע. וא"כ הא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וכתב י"ג ס"ת, היינו באותו יום (ז' בשבט).

ג. הב"ח (או"ח שם) כתב "ואפשר ליישב המדרשים, דודאי בערב שבת מת משה ובו ביום מלאו ימיו ושנותיו וכתב י"ג ספרי תורה, אבל קבורתו בגיא שקברו הקדוש ברון הוא כד"א (דברים לד ו) ויקבר אותו בגיא, לא היתה אלא בשבת במנחה. ובין מיתה לקבורה היה מוטל בכנפי שכינה כדאינתא סוף פרק קמא דסוטה (יג ב) תניא אמר רבי יהודה אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו היכן משה מת בחלקו של ראובן וכו', ובמנחה בשבת שאז הוא עת רצון אסתלק מעלמא בהאי זימנא (זה"ק שם ובפ' יתרו דף פ"ח סוע"ב), ועל כן מצדיקין הדין באותה שעה דאסתלק מעלמא עכ"ל.

יש להעיר מדברי הזוהר עצמו במקום אחר (ח"ב דף פה:): "אבל ביומא דשבתא כד מטא עידן דצלותא דמנחה... וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפק נשמתיה ואתטמר ביה". משמע שבזמן המנחה יצאה נשמתו ולא רק היתה קבורתו. ועוד הקשו האחרונים (מהדין לספר חסידים) על דבריו, הלא אמרו במדרש שאף הקב"ה שומר שבת ואיך קברו בשבת עי"ש.

ד. הט"ז (שם) מיישב "ולי נראה דגם רב שר שלום גאון לא כוון לומר דבשבת מת, אלא בערב שבת בזמן המנחה מת. ולפי שבשבת ניתנה התורה ע"י משה, עושים זכרון בזמן המנחה לבטל המדרש... ע"כ אמר שבאותו שעה מת משה, דהיינו שעת המנחה ובערב שבת עכ"ל והוא דוחק גדול.

ה. הגאון ר"י אייבשיץ בספרו 'אהבת יהונתן' (הפטרות ויחי) מיישב שנשמתו הרוחנית יצאה בע"ש אבל מיתתו הגשמית היתה בשבת ממש וז"ל "דהענין

כי לא דבר רק הוא מכס (דברים לב,מז)

דרשו חז"ל "ואם ריק הוא, מכס" זאת אומרת אם אדם לומד תורה ומרגיש ריק, מכס – הוא אשם, הסיבה תלויה בו. כתב בעל ה'נתיבות עולם' לרמזו כאן דברי הגמרא בחגיגה (ט): עה"פ "ושבתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחת. ומי ששונה פרקו רק מאה פעמים נחשב 'לא עבדו'. וזה שרמז כאן הפסוק 'אם ריק הוא – מכס' מכס גימטריא מאה, כיון שעדיין אתם בגדר ש'לא עבדו' עד שישנה פרקו מאה ואחת.

עוד רמזים נאים בענין שינון הלימוד מאה ואחת פעמים. עיין בחיד"א עה"פ "והחכמה מאין תמצא" **'מאין'** בגימטריא 101 דווקא משם 'תמצא' החכמה'. עוד רמז המהרש"א (חגיגה שם) **'לא עבדו'** ר"ת ל"ע כמנין מאה. ואילו **'עובד אלקים לאשר'** ר"ת 101 כי הוא הנקרא 'עובד אלקים'. עוד רמזו הענין (חמדת הימים) במה שאמרו בכתובות (עז): "אשרי מי שבא **לכאן** ותלמודו בידו" הדרך שיהיה תלמודו בידו ע"י **'לכאן'** שישנן לימוד כמנין **'לכאן'** 101 פעמים. עוד רמזו כן בפסוק "זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה" המילה 'צוה' בגימ' 101 "זאת התורה!"

ונסיים בדברי הכלי יקר (דברים פרק ד,ט) וזה לשונו "כשתסתכל במלת **זכר** ובמלת **שכח** תמצא מספר מאה ואחד ביניהם, והרוצה לבטל השכחה יחזור על לימודו מאה ואחד פעמים ובהם יפחות מן מספר שכח מספר מאה ואחד וישאר מן שכח מלת זכר, על כן מאז יהיה הדבר כמוס אצלו לזכרון לא ישכח עוד. וקרוב לשמוע, שהמלאך הממונה על הזכרון זכר שמו ויש לו רכ"ז כוחות, והמלאך הממונה על השכחה שכח שמו ויש לו שכ"ח כוחות, נמצא שיש לו מאה ואחד כוחות יותר מן מלאך של הזכרון, על כן השכחה גוברת על האדם, לפיכך צריך הוא לחזור על לימודו מאה ואחד פעמים, כי בכל פעם ופעם שיחזור הוא מחסר ומחליש כח אחד מכוחותיו וכשחזר מאה ואחד פעמים החליש כל כוחותיו היתרים ונכנס תחת יד המלאך הממונה על הזכרון ולא ישכח עוד. רמז לדבר "השמר ושמוך נפשך מאד" ראשי תיבות מן ארבע תיבות אלו, עולה למספר מאה ואחד וראשי תיבות של תיבת **'לך'** היינו **'למ"ד'** וכאילו אמר **למוד** תורתך מאה ואחד פעמים פן תשכח את הדברים, וזה רמז יקר" עכ"ל.

קרא את יהושע והתיצבו (דברים לא,יד)

איתא במדרש (ילקוט רמז תקמ"א) "ביום מיתת משה נתייחד הדיבור ליהושע, שאל אותו משה, מה אמר לך ה', אמר לו יהושע, וכי כל ארבעים שנה שאלתי אותך מה דיבר ה', מיד אמר משה 'טוב אלף מיתות מקנאה אחת'. והדבר צ"ב היאך יתכן שיהושע שהיה תלמיד המקנא לכבוד רבו ישיבנו בלשון כזו?

וכתב ה'תורת משה' לחת"ס בשם הגר"א שהקב"ה רצה שמשה יקבל דינו באהבה, כיון שהרבה להתפלל בשביל להיכנס לארץ והסכים להיות כתלמיד בפני יהושע, אך הקב"ה רצה שיקבל דינו שאינו נכנס לארץ ברצון, לכן נגלה ה' ליהושע ואמר לו, שאם ישאלנו משה 'מה דיבר עמו' ישיבנו בזה הלשון 'וכי כל ארבעים שנה שאלתי לך מה דיבר ה'". וכל זה כדי שיסבור שיהושע משיבו כך מצד עצמו ויקבל עליו הדין באהבה. כמו שאכן היה, שאמר משה 'טוב אלף מיתות מקנאה אחת' ואף אם יבין אח"כ משה שכך צוה ה' ליהושע לדבר עמו, מ"מ כבר טעם את טעמה של הקנאה ולא יחפוץ להיות תלמיד בפני יהושע.

וזה שאמר משה בפרש ואתחנן "ויאמר ה' אלי **רב לך** אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" (דברים ג,טו) אמר הקב"ה למשה, במה שאמרת לי שאתה רוצה להיכנס לארץ ויהושע יהיה 'רב לך'. 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה' כי סופך להודות, ש"מוטב אלף מיתות ולא קנאה אחת" וכמו שנתבאר.

מחוטב עציץ עד שואב מימך (דברים כט)

פירש"י "מחוטב עציץ - מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה.. ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים". וצ"ב הלא במדבר אפילו ישראל לא מלו מחמת שלא נשבה רוח צפונית כמבואר במסכת יבמות (עב). ואם כן איך יתגיירו אותם כנענים?

בשרירות ליבי אלך... ומחה ה' את שמו (דברים כט...)

יש לעיין, אדם שהגיע לדרגה שפילה זו ורבעה בו האלה **ומחה ה' את שמו** מתחת השמים ומת בלא בנים, האם יש מצווה לייבם את אשתו, או דילמא כיון שעיקר הענין בייבום 'להקים שם לאחיו' ואצלו זה לא שייך, שהרי עליו אמרה תורה 'ומחה ה' את שמו' ממילא אשתו פטורה מייבום. ועיין טור (אבן העזר סימן קנ"ז) לגבי אשת **מומר** ושם יש פוסטרים מטעם שאינו 'אחיו' ויש מחייבים, אך בנדון דידן אולי הוא חמור יותר. וצ"ע.

והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבב לאמר שלום יהיה לי (דברים כט...)

והדבר צ"ב איך יתכן שאחרי שישמע האדם את צ"ח קללות הנזכרות בפרשת כי תבוא יאמר 'שלום יהיה לי כי בשרירות ליבי אלך'. אטו בשופטני עסקינן? וכתב רבי ירוחם ממיר צ"ל (חכמה ומוסר פר' בא) וז"ל "הסבא צ"ל מקלם **הגיד וגילה כח מבהיל בנפש האדם** הכתוב בפסוק זה. הנה יתכן כי גם בשמעו את כל התוכחה והאלות האיומות והוא לא יירא ולא יפחד מכלום, אלא יאמר שלום היה לי והאומנם?! כי המהלך לזה הוא מטעם 'כי בשרירות לבי אלך'. אבל סוף כל סוף הרי רואים כי יש באדם כח כזה לומר שלום יהיה לי, אף אחרי ראותו הכי בהיר במו עיניו והוא ראה יראה ולא דעת לו. אף אחרי שמעו הכל ברור במו אזניו והוא שמוע ישמע ולא תבונה לו. וכל זה בא לו מצד **אי התבוננות**, מצד כי לא בא בחשבון **להשכיל על האחרית לקרב העתיד כהוה קרוב חושי...** וכמו שמצינו בפרעה 'ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו' כי לא השיב הדברים אל לבו' עכת"ד. וכמו שאמרו חז"ל "יודעים רשעים שדרכם למיתה, אבל חלב מונח על כסלם" ורק 'לימוד המוסר' וההתבוננות תעשה פרי.

בדרך נוספת יש לבאר ע"פ מש"כ התרגום יונתן (שם) וז"ל "והתברך בלבבו - **ויתאש** בליביה". ביאור כוונתו, שפעמים אחר שהאדם מפנים כל כך את ה'שכר ועונש' ומבין שעל 'כל דבר יביאך אלקים במשפט' מיד נכנס בלבו ייאוש ולא טורח לתקן דרכיו ואפילו במעט. עליו נאמר 'לא יאבה ה' סלוח לו'. כי נכון הדבר שיש משפט ויש דין ויש דיין, אבל **'כי עמך הסליחה** למען תורא" יש דרך לעשות תשובה ולשפר וה' סולח וכמו שאתה מאמין שאפשר לקלקל כך תאמין שאפשר לתקן. ועיין פירוש ה'אבן עזרא' שם (תהלים קלד) **'כי עמך הסליחה - הטעם, שכאשר תסלח לעווניו ישמעו חטאים וישובו גם הם ויניחו חטאם. ואם לא תסלח, לא ייראוך ויעשו חפצם ככל אות נפשם' עכ"ל.**

בדרך נוספת יש לבאר דברי הפסו' והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי' כיון שחושב שכל מעשיו מתוקנים וטובים, כמו שכתב השערי תשובה לרבינו יונה (שער ב,ח) "ויש אנשים רבים ימנע מהם אור התשובה, כי **הם זכאים וטהורים בעיניהם**, ולא יתעשתו על תיקון מעשיהם, כי ידמו בנפשם שהם מתוקנים, והם חטאים לה' מאד, הלא כתוב (קהלת ז, כ): **'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'...** והנם כמו החולה שאינו מרגיש בחליו, ולא יחשוב על הרפואה, ויכבד חליו תמיד עד אשר לא יוכל להרפא" עכ"ל.

העולה מן הדברים כשנחבר כל הפרושים יחד: שכל אדם באשר הוא, מחויב לשמוע ולהבין שהתוכחה והדברים אמורים כלפיו, ולא די שמיעת האוזן, אלא צריך גם 'שמיעת הלב - להתבונן ולהשכיל ולהפנים'. ולא להתייאש מן התשובה והסליחה, כי ה' רוצה בתשובה ו'חננו ומרבה לסלוח' לשבים. **מעתה "בן אדם מה לך נדרם קום קרא בתחנונים"**.

לעדכונים, הארות והערות: 053-315-78-38/054-696-38-59

ברכת מזל טוב ובנין עדי עד

לבה"ח **משה חיים כץ** הי"ו לרגל נישואיו שיזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות

הפצת העלון וזיכוי הרבים לזכות הבה"ח **שלמה סרוסי** נ"ו שיצליח בכל מעשה ידיו